

Sygn. akt II CSK 513/07

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 lutego 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa A. E.

przeciwko P. M. oraz Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Izby Celnej w Ł. o zapłatę
442.068 zł,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 14 lutego 2008 r.,
skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 24 kwietnia 2007 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo przeciwko Skarbowi Państwa (pkt I 4) oraz orzekającej o kosztach procesu w stosunku do tego pozwanego i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego; odrzuca skargę kasacyjną w pozostałej części.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 6 października 2006 r. zasądził na rzecz powoda od pozwanych P. M. i Skarbu Państwa – Urzędu Celnego w Ł. *in solidum* kwotę 442.068 zł. Podstawą tego rozstrzygnięcia były następujące ustalenia:

Pozwany P. M. był pełnomocnikiem żony, prowadzącej działalność gospodarczą pod firmą E.(...). W tym charakterze, będąc w towarzystwie M. K. kupił w dniu 14 sierpnia 1996 r. od powoda, prowadzącego sklep z asortymentem sportowym w Norymberdze, 1100 par obuwia marki „A.(...)” a w dniu 19 sierpnia 1996 r. 1410 par – zobowiązując się zapłacić cenę w terminie 30 dni od daty transakcji.

M. K. miał przewieźć buty do Polski. Za wiedzą małżonków M. posłużył się podrobionymi rachunkami wystawionymi, jak się potem okazało, dla nieistniejącej firmy „H.(...)” z W. na 2.686 par obuwia. W oparciu o te rachunki wydane zostały decyzje przez Oddział Celny w J. o zezwoleniu na wwóz do kraju tego obuwia, a Urząd Celny w Ł. podjął decyzję o dopuszczeniu towaru na polski obszar celny, dotyczącą - po przeliczeniu obuwia - 2533 par. W toku prowadzonego postępowania celnego powzięto podejrzenia co do zaniżenia wartości celnej towaru, wobec czego M. K., za radą jednego z celników, chciał je z powrotem wywieźć do Niemiec, na co początkowo uzyskał zgodę. Ostatecznie jednak do wywozu butów nie doszło, a przeciwko K. wszczęto postępowanie karno skarbowe. K. przyznał się do zaniżenia wartości butów, twierdząc, że w rzeczywistości kupił je na rynku w B. i złożył wniosek o dobrowolne poddanie się karze w kwocie 800 zł grzywny i przepadek towaru, na co postanowieniem z dnia 23 sierpnia 1996 r. Urząd Celny w Ł. wyraził zgodę, w związku z czym za narażenie Skarbu Państwa na uszczuplenie cła wymierzył na podstawie art. 80 § 1 i art. 94 § 1 uks K. 800 zł. grzywny oraz orzekł przepadek butów. Buty te zostały sprzedane w dniu 9 października 1996 r. Firmie Handlowej C.(...) w Ł. za kwotę 284.303,92 zł, pomimo wcześniejszych interwencji powoda, chcącego odzyskać towar lub jego równowartość. Wyrokiem z dnia 5 kwietnia 2005 r. Sąd Rejonowy w Z. skazał małżonków M. i M. K. m.in. za to, że używając za autentyczne sfałszowanych rachunków spowodowali wydanie decyzji zezwalających na wwiezienie do Polski, a następnie na dopuszczenie na polski obszar celny obuwia sportowego sprowadzonego z Niemiec. Tym samym wyrokiem skazano byłą funkcjonariusz celną K. O. – koleżankę B. M. – za przyjmowanie korzyści majątkowych za odstępowanie od kontroli celnych.

Sąd Okręgowy przyjął, że istnieją podstawy do obciążenia pozwanego Skarbu Państwa odpowiedzialnością odszkodowawczą za utratę butów przez powoda na podstawie art. 417 k.c., w brzmieniu sprzed dnia 1 września 2004 r. Według ustaleń Sądu, funkcjonariusze celni nie dopełnili obowiązku poinformowania powoda, że jako zainteresowany sprawą, może on zgłosić interwencję w prowadzonym przeciwko M. K. postępowaniu karno skarbowym (art. 19 w zw. z art. 142 uks), co umożliwiłoby mu wykazanie prawa własności do towaru oraz, że padł ofiarą oszustwa i mogłoby zapobiec orzeczeniu przepadku towaru. Niezależnie od tego, zdaniem Sądu, funkcjonariusze celni specjalnie nie dążyli do wyjaśnienia rzeczywistego źródła pochodzenia butów, gdyż byli zainteresowani szybkim zakończeniem sprawy i wydaniem orzeczenia o przepadku towaru, bo to umożliwiało im ubieganie się o przyznanie premii specjalnej, wynoszącej 30% ceny uzyskanej z jego sprzedaży. Dlatego uwzględnił powództwo przeciwko Skarbowi Państwa na podstawie art. 417 k.c. w kwocie odpowiadającej cenie butów widniejącej w dokumentach, po przeliczeniu tej ceny na złote, co dało kwotę 442.068 zł. Natomiast powództwo przeciwko pozwanemu M., jako kontrahentowi umowy sprzedaży butów z powodem, podlegało uwzględnieniu na podstawie art. 535 k.c. - w ramach odpowiedzialności *in solidum* ze Skarbem Państwa.

Na skutek apelacji obu pozwanych od tego orzeczenia, Sąd Apelacyjny obniżył zasądzoną od pozwanego Skarbu Państwa kwotę do 284.303,92 zł, oddalając powództwo przeciwko temu pozwanemu w pozostałej części; oddalił apelację tego pozwanego w pozostałym zakresie oraz w całości apelację pozwanego M. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, wprawdzie pozwany M. trafnie kwestionuje przypisanie mu odpowiedzialności kontraktowej, gdyż zawarta przez niego z powodem umowa na zakup butów była nieważna, to jednakże należy przypisać mu odpowiedzialność deliktową za szkodę powoda, gdyż to udział pozwanego w posługiwaniu się sfałszowanymi dokumentami doprowadził do orzeczenia przepadku towaru. Dlatego apelacja pozwanego M. podlegała oddaleniu, choć inna jest podstawa prawna przypisanej mu odpowiedzialności. Jeśli zaś chodzi o apelację pozwanego Skarbu Państwa, to, zgodnie z art. 19 § 2 uks, do odpowiedzialność tego pozwanego mają zastosowanie przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu. Przepis ten, jako szczególny, wyłącza odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 417 k.c., ograniczając ją do bezpodstawnego wzbogacenia. To wzbogacenie wyraża się kwotą uzyskaną ze sprzedaży zakwestionowanych butów, czyli sumą 284,303,92 zł, dlatego powództwo w części przekraczającej tę kwotę podlegało oddaleniu, jako bezpodstawne.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył w całości powód skargą kasacyjną, zarzucając naruszenie art. 405, 409 oraz art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed 1 września 2004 r. i wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszym rzędzie wymagają wyjaśnienia kwestie formalne, związane z zakresem zaskarżenia wyroku Sądu Apelacyjnego przez powoda. W *petitum* skargi kasacyjnej jej autor wskazuje, że zaskarża ten wyrok w całości, co mogłoby sugerować, że skarga obejmuje rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego dotyczące obu pozwanych, a więc także oddalenia apelacji pozwanego M. Jednakże z treści zarzutów kasacyjnych oraz z uzasadnienia skargi wynika, że powód kwestionuje orzeczenie w części odnoszącej się do Skarbu Państwa, wobec czego Sąd Najwyższy przyjmuje, że zakres podmiotowy zaskarżenia ogranicza się tylko do tego pozwanego. Z kolei do zakwestionowania całości rozstrzygnięcia dotyczącego pozwanego Skarbu Państwa brak jest po stronie powoda interesu prawnego. Sąd Apelacyjny oddalił bowiem apelację tego pozwanego w części zasądzającej na rzecz powoda kwotę 284.303,92 zł, a zatem powód nie ma *gravamen* do skarżenia wyroku co do tej wysokości. Uzasadnia to odrzucenie skargi kasacyjnej w tym zakresie, jako niedopuszczalnej (art. 398⁶ § 2 k.p.c.). Oznacza to, że przedmiotem rozpoznania przez Sąd Najwyższy pozostaje rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego uwzględniające apelację Skarbu Państwa przez oddalenie powództwa o zapłatę 157.764,08 zł.

W tej części zarzutom skargi kasacyjnej nie można odmówić słuszności.

Sąd Apelacyjny oparł swoje orzeczenie w stosunku do Skarbu Państwa na treści art. 19 ust. 2 ustawy karno skarbowej z dnia 26 października 1971 r. (t. jed. Dz. U. 1984 r. Nr 22, poz. 103, ze zm. - określanej jako „u.k.s.”). Zgodnie z tym przepisem, w razie prawomocnego orzeczenia przepadku przedmiotu przestępstwa, co do którego osoba trzecia nie zgłosiła interwencji we właściwym czasie bez własnej winy, odpowiedzialność Skarbu Państwa ocenia się według przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Interwient jest szczególną stroną postępowania karno skarbowego. Udział w tym postępowaniu służy jednemu celowi, którym jest ochrona jego praw przysługujących mu do przedmiotów podlegających przepadkowi. Chodzi o to, aby od razu w tej sprawie zostały rozpoznane jego pretensje do nich i aby, w razie uznania zasadności tych roszczeń, orzeczony został ich zwrot uprawnionemu. Należy przy tym podkreślić, że nie jest wystarczające wykazanie przez interwienta tytułu własności do rzeczy, gdyż stosownie do art. 17 § 1 uks przedmioty stanowiące przedmiot przestępstwa

skarbowego ulegają przypadkowi, chociażby nie były własnością sprawcy. Natomiast, stosownie do § 2 tego przepisu, przypadku nie orzeka się, jeżeli przedmiot jest własnością osoby trzeciej, a sprawca uzyskał go w drodze przestępstwa. Aby zapewnić takiej osobie możliwość udziału w tym postępowaniu w charakterze interwenienta, art. 142 uks nakładał na organ celny obowiązek zawiadomienia jej o tym i pouczenia o uprawnieniu zgłoszenia interwencji, chyba że adres tej osoby jest nieznany. Należy przyjąć, że przewidziane w art. 19 § 2 uks odesłanie do oceny odpowiedzialności Skarbu Państwa według przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu dotyczy sytuacji, w której organ celny nie powiadomił osoby uprawnionej, z powodu braku jej adresu, o możliwości wstąpienia do postępowania w charakterze interwenienta i osoba ta nie zgłosiła tej interwencji. Jeżeli jednak funkcjonariuszom celnym można przypisać winę w zaniechaniu tego zawiadomienia, to w grę może wchodzić odpowiedzialność Skarbu Państwa na zasadach ogólnych zasadach za działanie (zaniechanie) funkcjonariusza, a więc, ze względu na datę zdarzenia, w pierwszym rzędzie na podstawie art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed 1 września 2004 r. Tym samym w takiej sytuacji ograniczenie tej odpowiedzialności do instytucji bezpodstawnego wzbogacenia jest nieuzasadnione. Z ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że niezawiadomienie powoda o toczącym się postępowaniu karno skarbowym, w którym rozstrzygała się kwestia przypadku należących do niego rzeczy, było zawinione przez funkcjonariuszy celnych. Sąd Apelacyjny – wychodząc z odmiennych założeń prawnych – tymi ustaleniami bliżej się nie zajmował, uznając, że bezpodstawne wzbogacenie wyznacza granice odpowiedzialności Skarbu Państwa w każdej sytuacji, gdyż art. 19 § 2 uks wyłącza, jako przepis szczególny, odpowiedzialność Skarbu Państwa na zasadach ogólnych. Ponieważ to założenie było nietrafne, skarga kasacyjna w części oddalającej powództwo o zapłatę kwoty 157.764,08 zł okazała się uzasadniona, w związku z czym w tym zakresie oraz w przedmiocie rozstrzygnięć o kosztach dotyczących pozwanego Skarbu Państwa zaskarżony wyrok podlegał uchyleniu z przekazaniem Sądowi orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 398¹⁵ w zw. z art. 108 § 2 k.p.c.).